

TEMEL EĞİTİMİMİZİN TEMEL SORUNLARI

Yard. Doç. Dr. Abdullah DEMİRTAŞ*

GİRİŞ

Bu yazının asıl gayesi temel eğitim alanında özellikle ilköğretimde karşılaştığımız bazı önemli sorunları ortaya koymak ve bunlara ilişkin çözüm yolları önermektir. Bu sorun ve çözümlerinin neler olduklarının ötedenberi bilinmesine, hattâ çok ileri adımlar atılmasına rağmen bunlar henüz toplumca arzu ettiğimiz düzeyde çözümlenip rahatlatıcı bir sonuca ulaştırılamamıştır. Okul, öğretmen ve öğrencilere ait sayısal sorunlar çözülmüş görünmekle birlikte kalite yönünden katedilecek uzun bir yol halâ karşımızda bulunmaktadır. Dünyanın ve ülkemizin içinde bulunduğu hızlı değişme çağında milli ve temel eğitim sorunlarımızın her yönü ile ortaya çıkarılıp çözümlenmeleri milletimizin geleceği ile çok yakından ilgili olduğundan bütün gücümüzle düşünmek ve vakit geçirmeden gereken tedbirleri almak hakkımız ve milli bir görevimizdir.

Bu nedenle, hem zorunlu, hem de orta ve yükseköğretimin temeli olan okul öncesi eğitimi, ilköğretim ve ortaokullarımıza ait sorunların önce farkına varıp duyarlı olmak, sonra da bunlarla ilgili açık ve ciddi tartışmalara girilerek bu güçlükleri biran önce yenmek gereklidir.

Temel eğitimle ilgili sorun ve çözümlerinin belirlenmesinde bilimsel araştırma yöntemlerini kullanarak önce mevcut gerçekleri açıklamamız ve elde edilecek verileri bizce ideal olan ölçütlerle karşılaştırıp yeni çalışmalara koyulmamız uygun görünüyorsa da, bu konudaki yıllar boyu tecrübe ve gözlemlerimiz bize halâ (a) okul binaları, araç ve gereçler, (b) eğitim hizmetleri ve bunları destekleyici mali kaynaklar, (c) eğitim yönetimi ve örgütleri, (d) öğretim programları ve öğretmenlerin yetiştirilmeleri, (e) yeni ve yaratıcı çözüm yolları bulunması ile eğitim planlaması ve bunların ödünsüz uygulanması vb. konularda açık ve göze batan ve acilen çözümlenmesi gerekli sorunların bulunduğunu göstermektedir.¹

* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

1. "Temel Eğitim" alanındaki sorunlarımızı hızlı bir eğitim seferberliği ile ödün vermeden çözmemiz gerektiği, aksi halde her alanda çağdışı kalabileceğimiz görüşü için bkz: İlhan Vardar, **Güneş**, (10 Aralık, 1987) s. 7.

SORUNLAR

Karşılaştığımız sorun ve çözümlerinin birçoğu geçmişteki eğitim şüphâlarında ele alınmış, bu konularda çeşitli araştırmalar yapılarak birçok raporlar hazırlanmış, hattâ, milli eğitim politikasındaki beklentilere uygun olarak neler yapılacağı milli kalkınma planlarında belirtilip amaç, ilke ve yöntemler yasallaştırılmış bulunmaktadır.²

Bugün, okul öncesinden üniversiteye kadar on milyondan fazla çocuk ve gencimiz örgün eğitim kapsamına girmekte; bunun da büyük çoğunluğunu, altı milyondan fazlasını ilköğretim çağı çocuklarımız teşkil ederek ilköğretimdeki okullaşma oranı yüzde yüze yaklaşmaktadır.

Ülkemiz için çok mutlu olan bu başarıya rağmen özellikle ilköğretim kesiminde çözüm bekleyen sorunlar ve çözümleri birbirine bağlı ve yakın olmakla birlikte bunlardan önemli olanların bazılarını niteliklerine göre gruplandırıp açıklamak ve bu konularda neler yapılabileceğini belirtmek faydalı olacaktır.

Bu temel sorunların bazıları şunlardır:

1) *Okul bina ve tesisleri yetersiz görünmektedir.*

En etkin bir eğitim-öğretim çevresi olarak okul binası, tesis ve müştemilatının, oyun ve uygulama bahçesinin önemi ötedenberi bilinmekle birlikte bugün okul binaları ve yapımı okul çağındaki öğrenci artışına ayak uyduramamaktadır. Mevcut binalar ve tesisleri yetersiz kaldığından sınıflar kalabalık olup ders araç-gereçleri odası, kitaplık, müze, kapalı salon vb. gibi özel maksatlar için yerler yoktur. Öğretim programları ve yönetmeliklerde belirtilenlerin aksine çoğu okulların uygulama bahçeleri, oyun yerleri ve araçları, oturma kanapeleri, sağlık, kooperatif köşeleri vb. tesisler mevcut olmadığı gibi olanlar da mevcut öğrencilere yetmemektedir.³ En acısı, bütün bu durumlar artık alışmış bulunduğumuz ikili öğretimi yaratmış bulunmakta, beş yıllık öğretim yarıya inmekte, bundan dolayı da sabahçı öğrenciler telaşla evden ayrılmakta, öğleci öğrenciler de karanlıkta eve dönmektedirler. Okulda rahat oyun oynama, beslenme

2. "Zorunlu Eğitimin Sorunları" araştırılarak ortaya konmuş ve çözümleri için bazı teklifler ileriye sürülmüştür. Bkz: İbrahim Ethem Başaran, **Temel Eğitim ve Yönetimi**, 1982. s. 211-240.

3. Modern Okul mimarisine göre okul binalarının öğrencilerin eğitim düzeyi ve okul programlarının özellikleri gözönüne tutularak yapılması gerektiği için bkz: Kâmuran Çilenti, **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**, 1984. s. 32-33. ve okul binaları yetersizliğinin doğuracağı eğitim sorunları için bkz: Leylâ Küçükahmet **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, 1986, s. 9-12.

güçleşmekte ve beş altı saatlik normal öğretim zorunlu olarak beş saate indirilmiş bulunmaktadır. Plânlı eğitimin bu kısıtlanmış durumunun temel eğitim çağındaki çocuklarımızın bedeni, sosyal, ahlâki, ve psikolojik yönlerdeki önemli gelişmelerini etkilediği ve yarım gün öğretiminin anne-babaların çalışma hayatına olan etkileri ve en önemlisi orta öğretimdeki başarısızlıklara neden olduğu herkes tarafından iyice bilinmektedir. Bütün bunlara okul bina ve tesislerindeki yetersizliğin sebep olduğu ve bunun milyonlarca öğrencinin hayatını dolayısıyla milletimizin geleceğini çok yakından ilgilendirdiği açıktır.

2) *Okul programlarının geliştirilmeğe ihtiyacı vardır.*

Okul programları yapılacak öğretim etkinliklerinin konularını, durumunu ve çevre ayarlamasını, kullanılacak araç-gereçlerle değerlendirme tekniklerini, ulaşılabilecek genel ve özel amaçlarla bunların ilke ve yöntemlerini sınıf ve öğrencilerin seviyelerine göre açıklayan detaylı eğitim-öğretim planlarıdır. Programlar durgun değil, dinamik ve esnek bir yapıya sahiptirler. Eldeki mevcut durum ve ihtiyaçlara göre uzman, yönetici, veliler ve uygulayıcıların işbirliği ile sürekli geliştirilmeğe muhtaçtırlar. Bilim, teknoloji, sosyal ve ekonomik alanlardaki hızlı değişimlerle toplum ve bireylerin durmadan yenileşen değer yargılarının etkisiyle okul programlarının da gerekli değişmeye uğraması normal ve lüzumludur.⁴

Halbuki, 1948 yılında kabul edilip uygulamaya konulan ilkökul öğretim programımızın, 1962 taslağı ve 1968'deki değişimlerle birlikte geçen kırk yıl içinde önemli bir değişikliğe uğramadığını söyleyebiliriz. Bilgisayar, atom fiziğı, modern biyoloji, mantık ve tekniğın getirdiğı yeni anlayış ve eğitim bilimlerindeki yeni gelişmelerle bunların ışığı altında fen, matematik, dil ve sosyal bilgiler vb. derslerin konuları sürekli gözden geçirilerek henüz öğretim programlarına yansımamıştır.⁵

Bütün bu nedenlerle, temel eğitimle ilgili öğretim programlarımız gözden geçirilip sürekli geliştirmeye uğramadıkça ve bu geliştirme karar ve çalışmalarına ilgili uzman, öğretmen ve yöneticiler katılmadıkça okullarımızdaki eğitim-öğretim uygulamalarının çağdışı kalması kaçınılmazdır.⁶

4. İlkokul programlarımız aşıında birer çerçeve program olarak hazırlandığı halde genellikle programlar aynen ve esneksiz uygulanmaktadır. M.E.B., **İlkokul Programı**, 1968, s. 19.
5. Tekişik, Hüseyin Hüsnü. "19 Yıldan Beri Geliştirilmeyen İlkokul Programı" **Çağdaş Eğitim**, 126 (Ekim 1987) s. 1.
6. Program Geliştirmede İzlenecek yollar için bkz: Selâhattin Ertürk, **Eğitimde Program Geliştirme** Ankara: Yelken Yayınları: 4, 1975. S.21-23,52.

3) *Okullarda yeterli sayıda ders araç ve gereçleri ile basılı kaynaklar mevcut değildir.*

Öğretimde kullanılan öğrencilerin seviyelerine uyarlanmış ders araç ve gereçleri ile ders kitabı ve diğer yazılı kaynakların ne kadar önemli olduğu tartışmasız bütün eğitimciler tarafından bilinmektedir.⁷ Hızla gelişen eğitim teknolojisi alanından en uygun şekilde faydalanarak ders konularına ait eşya, olay ve olguların kendileri, modelleri, tabloları, ses ve görüntüleri ile çocuk seviyelerine göre yazılmış ders kitap ve yardımcı kaynaklar, ders ve okul kitaplıklarında çeşitli kitaplarla müracaat eserlerinin yetersiz durumda olduklarını anlamak için geniş bir araştırmaya ihtiyaç yoktur. Okullarda öğretim ilke ve yöntemleri ile öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun görsel ve işitsel ders araçları öğretim programı ve yönetmeliklerde listelendiği, laboratuvar, işlik ve diğer çalışma yerlerinin önemi üzerinde önemle durulduğu halde satın alınan ne de öğretmen ve öğrenci yapısı araçların kalite ve sayısının öğrenci ihtiyaçlarını karşılayacak durumda olmadıkları gözlenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığımızın iyi niyet ve masraflarla öğretim araç-gereç üretme çalışmalarının da artan ihtiyaçları karşılamadaki yetersizliği ortadadır. Okullarda mevcut araç ve gereçleri yazılı kaynakların korunup saklanabileceği depo veya odalar, kitaplıklar bulunmadığı bulunanların da okulun şurasında burasında saklanıp öğretmen ve öğrencilerin hizmetine tam olarak sunulmadığı gözönüne tutulursa bu alanda da büyük sorunların olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

4) *Öğretmenler daha iyi yetişmeğe muhtaçtırlar.*

Şüphesiz, kaliteli bir eğitim sisteminin en önemli unsuru iyi yetişmiş öğretmenlerdir. Bu durum toplumumuzca iyi anlaşıldığından son yüzyıl içindeki tecrübelerimizin ışığı altında ortaokul ve lise düzeyinden bugünkü iki yıllık eğitim yüksek okullarına kadar ilkokula öğretmen yetiştirmede hızlı girişimlerimiz olmuştur. Bugün hernekadar sayı bakımından öğretmen sıkıntımız yoksa da öğretmenlerimizin genel kültür, özel alan ve pedagojik formasyon yönünden daha iyi yetişmeleri için okul öncesi, ilkokul ve ortaokul öğretmenlerimizin dört yıllık eğitim fakültelerinden mezun olmalarını sağlayıcı köklü tedbirlerin alınmakta olduğunu da memnuniyetle öğrenmiş bulunuyoruz.⁸ Bu girişimler öğretmen yetiştir-

7. Eğitim araç, yöntem ve teknikleri ile öğretim araçlarının somuttan soyuta önem sırasına göre sınıflanması için bkz: Ön. Ver., 1979. s. 25-41 ve ilkokuldaki çeşitli derslerde kullanılacak araç ve gereçler için bkz: MEB. Ön. Ver., 1968. s. 301-317.

8. Öğretmenlerin daha iyi yetiştirilmesi gerekliliği ve bu hususta alınması gerekli tedbirler için bkz: H. Ali Koçer, "İlkokul Öğretmenin Yetiştirilmesi; 1923-80", **Cumhuriyet Döneminde Eğitim** (MEB) s. 569-589 ve Saygı Öztürk, "Öğretmenlik Zorlaşıyor", **Hürriyet** (29 Kasım 1987) s. 3.

mede bütünlük sağlamayı ve her seviyede öğretmen yetiştirmeyi garantilemiş olacaktır. Eğitim Fakültelerine yetenekli öğretmen adaylarının seçilmesi, öğretmen yetiştirme programlarının geliştirilmesi, mezun olan aday öğretmenlerin takip ve istihdam edilmeleri ve işbaşında yetiştirilme ve tutulmaları aşılması gerekli büyük engeller olmakla beraber bunların elbirliği ile yenilebileceğine inanılmaktadır.

5) Okul öncesi eğitim henüz yaygın hale getirilmemiştir.

Okul öncesi eğitimi, “çocuğun doğumundan zorunlu okul yaşına kadar yapılan” eğitimidir. Bakımevlerini, çocuk yuvaları ve kreşleri bir tarafa bırakacak olursak, genellikle, 4-5 yaşlarını kapsayan kamu ve özel anaokulu ve anasınıflarıdır. Okul öncesi eğitimi Froebel, Montessori daha sonraları Piaget’in çalışmaları ile gelişmiş Batı ülkelerinde “Kindergarten” diye bilinen birinci sınıftan önceki yıllarda verilen bir eğitim tarzıdır. Böyle bir eğitimle çocukların bedeni, sosyal, dil, zihin ve duygusal gelişimlerini sağlamağa yönelik, oyun, beslenme vb. ihtiyaçları eğitimsel bir çevrede kontrol altına alınarak temel eğitime hazırlıklı olarak geçişleri sağlanmaktadır.

Okul öncesi eğitimin yurdumuzdaki durumuna bakınca işin daha başlangıcında olduğumuzu görürüz. 1983-84 öğretim yılında, çağ nüfusunun ancak % 3 ü bu tür eğitimden faydalanmakta olup bu rakamın 1990 lara doğru % 10 olarak hedeflendiği anlaşılmaktadır. Yasalarımızda zorunlu olmamakla birlikte, temel eğitimin de temeli olan okul öncesi eğitimin gerekliliğine inandığımız, özel ve kamu kuruluşlarımızla yeterli tedbirleri aldığımız takdirde bu alanda da büyük başarılar elde etmememiz için hiç bir sebep gözükmemektedir.⁹

6) Eğitim çalışmalarını destekleyici mali kaynaklar yetersizdir.

Hangi açıdan ve nereden bakılırsa bakılsın okul yapımından ders araç ve gereçlerinin satın alınmasına, okul hizmetlerinin yürütülmesi ve personel maaşlarının ödenmesine kadar bütün plan ve projelerin gerçekleştirilmesi için yeterli finansman kaynaklarının bulunması gereklidir. Okul binasını yapıp bitirmek ve personel aylıklarını ödemekle eğitim masrafları bitmemektedir. Halen, okul müdürleri ve öğretmenler eğitimle ilgili ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli güçlükler içinde olup bakım, onarım ve günlük giderlerini karşılamak için türlü yollara başvurmaktadır. Bütün bu mali sıkıntıların eğitimin başarılı olmasına büyük engeller yaratacağı açıktır.

9. Cumhuriyet Döneminde Okul öncesi Eğitimin gelişmesi ve durumu için bkz: Feyzi Öz, “Okul Öncesi Eğitimi”, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, s. 255-258., **DPT. V. Beşyillik Kalkınma Planı: 1985-1989**, s. 199-222.

7) *Makro ve mikro düzeyde eğitim planlanması yetersiz görünmektedir.*

Bütün buraya kadar ortaya koyduğumuz sorunların çözümü için sorunları tanımladıktan sonra herhalde ilk yapılacak iş eğitim yönünden neyi, ne maksatla; hangi sıra ve kaynaklarla, ne zaman ve kimlerle birlikte, hangi yöntem ve araçlarla başaracağımızı önceden planlamaktır. Planlama görüldüğünden daha zor bir uzmanlık işidir. Birlikte düşünme, yaratıcılık ve işbirliği gerektiren bir süreçtir. Ülkemizde Makro eğitim planlaması (Milli ve genel düzeyde) 1960 lardan bu yana DPT tarafından yapılmakta olup bunun iller/yörel düzeyinde yerel eğitim ihtiyaçlarına cevap vermesine çalışılmakta, böylelikle, her düzeydeki okullarımızın okullaşma oranının artmasına ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına özen gösterilmektedir.

Bu gayretlere rağmen, yeterli bir planlamanın dayandığı temel görüş ve uygulamalarda eksiklikler görülmekte, özellikle, okul öncesi eğitimi, ilköğretim ve ortaokulların hem sayı ve hem de kalite yönünden yaygınlaştırılması için mikro düzeyde yerel ihtiyaçlara cevap verebilecek detaylı genel ve özel eğitim planlaması, araştırma ve koordinasyonuna ihtiyaç duyulmaktadır. Bir okulun yapılacağına planlanması kadar okulun insan ve madde kaynakları ile öğretim programlarının gelecek yıllar içindeki gelişme ve finansman projelerinde en ince teferruatına kadar gözönünde bulundurulması gereklidir.¹⁰ İl ve ilçe Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüklerindeki APK dairelerinin bu tip planlamalara yeterince giriştikleri şüphelidir.

8) *Öğretmenlerin yönetim ve karar süreçlerine katılmaları hemen hemen yok gibidir.*

Okulun yönetici ve öğretmenleri hem karşılaştıkları önemli sorunları çözümlenmede hem de demokratik davranışlarını geliştirerek yeni ve doğru kararlar üretebilme ve verdikleri kararları daha iyi uygulayabilmeleri için kendilerini ilgilendiren eğitim faaliyetlerini yürütmede söz sahibi olmaları ve bunlara ilişkin karar verme süreçlerine katılmaları arzu edilir.

Böyle olmasına rağmen okullarımızdaki yönetici ve öğretmenler çoğunlukla dıştan empoze edilen işleri yapmağa, sadece yasa, yönetmelik, genelge ve programlarda açıklanan görevleri harfiyen yerine getirmeğe çalışmaktadırlar. Genellikle yönetici ve öğretmenler karar verici değil birer uygulayıcıdırlar. İnsiyatif ve yaratıcılık, yeknesaklık yerine çeşitli-

10. Ülkemizde Eğitim Planlamalarında görülen aksaklıklar ve planlamanın nasıl olacağı hakkında bkz: Ziya Bursalıoğlu, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, 1982. s. 103-106; Mahmut Adem, **Eğitim Planlaması**, 1987. s. 155-164 ve DPT. **V. Beşyılılık Kalkınma Planı: 1985-1989**, s. 222-228.

lik pek destek görmemektedir.¹¹ Üstelik vatandaşlık ve demokrasi eğitimi üstlenmiş olan öğretmenlerin kendi meslek davranışlarının demokratik olması doğal sayılmalı ve teşvik edilmelidir.

9) *Okullarda yeterli hizmet servisleri yoktur.*

Eğitim hizmetleri yalnız sınıfta öğretimle sınırlı değildir. Çağımızda eğitim sistemleri öğretmenlere ilâveten okul rehber ve danışmanları, program geliştirme, özel eğitim, sağlık, ölçme ve değerlendirme servislerinde görev alan personeli azami düzeye çıkarmanın yollarını aramakta ve bu hususta gereken hertürlü çalışma ve araştırmalar yürütmektedir.

Gözlemlerimize göre, bugün büyük okullarımızda bile sadece bir müdür, yardımcısı, varsa bir iki hizmetli ve öğretmenlerden başka ne yukarıda saydığımız uzmanlar ne de hemşire, kütüphaneci, aşçı, sekreter vb. yardımcılar okul kadrolarında yeteri kadar bulunmamaktadır. Saydığımız eğitim servislerini öğretmenlerden başka yürütecek elemanlar olmadığı gibi telefon, ulaşım araçları, gezici branş öğretmenleri ve yeterli sayıda rehber denetçiler de istenilen düzey ve sayıda değildir. Yeni işe koyulan laboratuvar öğretmenleri ile sınıf öğretmenleri arasında yeterince işbirliği yapılamamaktadır. Özellikle büyük şehir okullarında öğrencilerin okula geliş ve gidişlerindeki trafik sorunlarına da açık ve yeterli bir çözüm bulunamamıştır.

10) *Çeşitli öğretim ilke ve yöntemleri kullanmada yetersizlikler görünmektedir.*

Öğretimde kullanılan önemli ilkeler ve yöntemlerin ne oldukları hem programlarda yazılı hem de öğretmenler tarafından iyice bilindiği halde gene gözlemlerimiz bunların etkili ve verimli şekilde kullanılmadıklarını göstermektedir. Halbuki, şikâyet ettiğimiz anlatım ve ezbercilik yöntemlerinin yerine bilimsel çalışma ve problem çözme, grup tartışması, rol oynama, gösteri, deney, gezi ve gözlem, kaynak tarama, rapor yazma vb. yöntemlerin kullanılmasına önem verilmeli; öğrencilerin katılmalarını sağlayıcı, içten gelen ilgi ve yaratıcılığın gene içten gelen bir disiplin, beceri ve alışkanlıklarla desteklenmesine gayret edilmelidir.¹²

11) *Öğretmenlerin çoğu mahrumiyet bölgelerinde çalışmak istememektedirler.*

Aslında yeni olmayan bu sorunun giderilmesi için şimdiye kadar türlü tedbirler alınmış ve alınmakta olmasına rağmen özellikle kalkınmada öncelikli olan bölgelerde ve kırsal kesimlerde bulunan okullarımız-

11. Merkez-okul ilişkilerinin yetki ve sorumluluk dengesi ile karar süreçlerinin önemi hakkında bkz: Selâhattin Ertürk. **Türkiye'de Bazı Eğitim Sorunları Üzerinde Düşünceler**, 1986. s. 125-127., Bursalıoğlu, Ön. Ver. 1982; s. 105-106.

12. Öğrenmeye ilişkin çeşitli ilke ve öğretim yöntemlerinin fayda ve sınırlılıkları için bkz: Küçükahmet, Ön. Ver., 1986, s. 13-60. Ön. Ver, MEB 1968, s. 9-16.

daki öğretmenleri işbaşında uzun müddet tutmak mümkün olmadığından bu okullardaki öğrencilerimiz zarar görmektedirler. Öğretmenler ve yöneticiler sık sık tayin ve yer değiştirme istemekte hattâ bazan okullarımız kapalı bile kalmaktadırlar. Bu konunun da kökten incelenmesi ve daha uygun sonuçlara bağlanması gerekmektedir.

ÖNERİLER

Yukarıda belirtilen sorunların çözümünde kullanılacak öneri ve alternatifler elbetteki birden çok olabilir. Üstelik bu çözüm teklifleri ne kuramsal ve ne de uygulama yönünden de yeni değildirler. Toplumsal bünyemize ve kendi şartlarımıza uygun çözüm getirici görüşler ve en önemlisi yeni tekliflere açık, doğruyu bulmada geçici ve müşterek bir tartışma bir başlangıç noktası kabul edilmelidir. Ortaya konan bu sorunlara ait önemli görülen başlıca çözüm önerilerinin aşağıda kısaca açıklanmasına çalışılmıştır.

1) Kaynak bulmak sorunlarına yerel ve merkez yönetiminin birlikte katılması sağlanmalı ve milli bir eğitim fonu geliştirilmelidir.

Ülkemizde hızlı nüfus artışı, hükümet programlarında yapılacak işlerin çoğalarak ve daha karmaşık hale gelmesi ve özellikle özgür ve çoğulcu demokrasinin gelişerek kaynak yaratma sorunlarının çözümünü daha çok özel idare, belediye, muhtarlık ve özel kuruluşlara bırakmış bulunmaktadır. Belediyelerimizin emlak vergisini toplama ve kendi işlerini kendilerinin görmesi, okul, yol ve cami yapımında halk-devlet işbirliği ve gönüllülük ilkesinin uygulanması bunun en iyi örnekleridir. Devlet, vakıf ve son zamanda kurulan fonların yaptıkları yardım ve işbirliği sayesinde çok önemli ve büyük işler yapılmıştır. Yeter ki devletin rehberliği altında halkımızın bilgi ve inisiyatifleri ile beceri ve sorumluluklarının paylaşılmasına sistemli olarak yardım edilebilsin.¹³

2) Öğretim programlarının geliştirilmesinde süreklilik sağlamak için merkezi ve yerel program geliştirme büroları kurulmalıdır.

Temel eğitim için gerekli öğretim programlarının Bakanlığımızın rehberliğinde uzmanlar, öğretmenler ve diğer ilgililerce birlikte taslak program olarak hazırlanması normaldir. Ancak bir program hazırlamak ile onu uygulamaya koymak farklı şeyler olup özellikle ikincisi daha zordur. Programların uygulanması için gerekli eğitim ortamının hazırlanması,

13. Devlet-Halk işbirliği ile yerel yönetimin etkiliği konusunda bkz: Kemal Güçlüol: "Eğitimimizde bir Çıkmaz", **Güneş**, (17 Aralık 1987). s. 9., Necdet Serin, **Eğitim Ekonomisi**, s. 89-95. Başaran, Ön. Ver., 1982. s. 223-240., Oktay Ekşi, "Eğitim ve Para", **Hürriyet**, (25 Ocak 1988) s. 3.

öğretmenlerin hizmet içinde yetiştirilmeleri, öğrencilerin ve öğretmenlerin ihtiyaçlarının hesaba katılması, değerlendirme ölçütlerinin tesbiti vb. gibi çalışmalar her il ve ilçede kurulabilecek program geliştirme ve takip büroları tarafından yönetilmelidir. Eğitim Fakülteleri Eğitim Bilimleri Bölümündeki lisans programları bu işleri yapabilecek uzmanların yetiştirilmelerine yöneliktir. Böylelikle Milli Eğitim Bakanlığının rehberliği ve gözetimi altında yerel eğitim örgütleriyle yapılacak işbirliği sayesinde programlar günün ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilecek, devamlılık ve daha bilimsellik kazanacaklardır.

3) Ders araç-gereç ve basılı malzemelerinin üretimi ve dağıtımı için MEGSB'liğının yanısıra özel ve yerel teşebbüsler desteklenmelidir.

Bakanlığımızın ders araç-gereçleri, basılı malzeme film, slayt ve teyp gibi görsel-ışitsel araçları üretme ve okulların bunlardan faydalanması konusundaki çalışmaları ve rehberliği övgüye layık olmakla birlikte henüz bütün okul ve öğrencilere ulaşacak yeterlikte değildir. Üstelik bunların yapım ve dağıtımı pahalı bir iştir. Devletin yanısıra ve rehberliği altında bu konuda yatırım yapabilecek özel ve yerel kişi ve kuruluşlar desteklenmeli, iyi bir planlama ile pazarlama ve koordinasyon sorunları çözülmelidir.

4) Anaokulu ve ilkokul öğretmenliği dört yıla çıkarılarak Eğitim Fakültelerinde Uzman yetiştirme kadar öğretmenlik eğitimine de yeterince önem verilmelidir.

İlk, orta ve lise öğretmenlerinin yetişme, özlük hakları ve maaşlarında birlik ve böylelikle de okul öncesi dahil bütün öğretmenlerimizin en azından dört yıllık yükseköğrenim görmelerini sağlayıcı tedbirlerin alınmakta olduğu haberini memnuniyetle duymaktayız. Bunu zorlayan nedenlerin başında temel eğitim alanında çalışacak öğretmenlerin genel kültür ve geniş bir alan bilgisinin yanısıra daha uygun becerilere ve mesleki formasyona, meslek öncesi kuramsal, bilgi ve uygulamalarla 5-14 yaş arası çocukların eğitimine daha etkili bir şekilde hazırlanma ihtiyaçlarıdır. Kısa bir tecrübeye sahip olan eğitim yüksek okulları, öğretmen liseleri ile üniversitelerdeki mevcut lisans programları arasında nasıl bir tercih ve geçiş sağlayarak dengeli ve makul bir öğretmen yetiştirme programı geliştireceğimiz halen önümüzde duran en önemli bir iş olarak görünmektedir.¹⁴

14. Öğretmenlerin hizmet-öncesi eğitimlerinde genel kültür, alan bilgisi ve meslek bilgisinin okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim öğretmeni yetiştirme programında gözetilecek denge ve ağırlık yüzdeleri için bkz: Küçükahmet, Ön Ver., 1986. s. 111-116.

5) *Okul öncesi eğitim zorunlu kılınmalıdır.*

Okul öncesi eğitim alanında yapılan birçok araştırmalar 3-6 yaşındaki çocukların normal zorunlu okul çağına gelmeden önceki çağda beden, zihin, kültür, sosyal, duygu, karakter ve beceri vb. yönlerindeki gelişimlerinin büyük bir kısmını, "altın çağını" tamamlamakta, okul öncesi eğitiminin okul faaliyet ve gelişmelerini bir iki yıllık farklı normalden daha ileriye götürmekte olduğu anlaşılmaktadır. Çocuklar ancak oyun ve somut eşyalarla kavram kazanma, renk, şekil ve insan ilişkileri ile sözel becerileri geliştirme fırsatını planlı bir ortamda ve düzenli bir eğitim çevresinde bulmaktadırlar. Bu nedenlerle, sadece böyle devlet okullarında değil, iş yerlerinde, özel okullarda ve diğer kamu kuruluşlarında okul öncesi eğitimi zorunlu yapacak gerekli yasal değişiklikler biran önce yapılmalıdır.

6) *Eğitim planlaması, koordinasyon ve uygulamaların hem makro hem de mikro düzeyde merkez ve yerel eğitim örgütleri tarafından işbirliği ile yürütülmelidir.*

Diğer örgütler gibi eğitim örgütleri de kendi çevresinde kendine imkanlar sağlayan kurum ve kuruluşlarla içinde bulunduğu topluma hizmetle görevli sistemlerdir. Nitekim, okullar da buldukları çevre ile sürekli uyum, etkileşim, değişme ve karşılıklı tepkilerde bulunurlar. Bu nedenle okullar, yerel-insan ve madde kaynakları yapmak ve bürokratik engelleri yenmek, böylelikle de yerel taleplere tatmin edici cevaplar vermek zorundadırlar. Okullar bu işi yaparken bir yandan yerel girdi ve çıktılarını denge ve etkililiğini sağlamak, öte yandan da, merkezle işbirliği yapmak durumundadırlar. Yapılacak bütün bu işlerin gelecekteki genel ve özel durumlarını detaylı olarak planlamadan okulların başarıya ulaşması mümkün değildir. Özellikle il ve ilçeler kendi işlerini merkezin rehberliği altında iyice planlayıp uygulamak ve geliştirmek zorundadırlar.¹⁵

7) *Öğretmen ve yöneticiler veya temsilcileri kendilerini ilgilendiren eğitim-öğretim kararlarına katılma şansına sahip olmalıdırlar.*

Daha çok merkezîyetçiliğe dayanan eğitim sistemimizde A'dan Z'ye kadar bütün kurallarla nelerin nasıl yapılacağı program, kanun, yönetmelik, tüzük, ve genelgelerde açıkça belirtildiğinden okul yöneticisi, öğretmen ve diğer işgörenlerine sadece bunların uygulanması düşmektedir. Eğitim personelinin kendilerini ilgilendiren kararlara katılma şan-

15. Makro ve mikro düzeydeki eğitim planlaması modelleri ve bunların özellikleri için bkz: Hector Correa. **Analytical Models in Educational Planning and Administration**, 1975. s. 45-171., **OECD, Organizational Problems in Planning Educational Development** 1966 s. 65-74.

sını artıracak mekanizmalar veya yollar belirtilmiş değildir. Eğitim bürokrasisi kişisel teşebbüs, yaratıcılık ve belli konularda anında karar vermeyi engellemektedir. Halbuki eğitimciler genellikle içinde buldukları şartlarla karşılaştıkları sorunların nedenlerini daha iyi bileceklerinden yerinde karar verme yetkisine sahip olmalı, hiç olmazsa, pek önemli olmayan konularda neyi yapıp yapmayacaklarına çekinmeden karar verebilecek durumda olmalıdırlar. Öğretmenlerin kendilerine ait dernek ve yayınlarını geliştirmeleri mesleki sorun ve çözümlerini kendileri ortaya koyup mesleki ahlâk kurallarını gene kendileri kontrol ederek buna uymalarının sağladığı faydalar hem sayılamayacak kadar çok hem de kazanmaları gerekli hür demokratik davranışlardır.

8) *Okullarda rehberlik, sağlık, beslenme, spor, yetişkinler eğitim vb. servisler kuruluş zamanla geliştirilmelidir.*

Bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişme ve uzmanlaşma, şehirleşme, hayat standartları ile ekonomik beklentilerin yarattığı karmaşıklık, iş bulma güclüğü, ailevi ve toplumsal değer ve normlara uyma sorunları okullarda çeşitli hizmet servislerinin kurulmasına yol açmıştır. Özellikle ilköğretimin ikinci devresi ve orta okullarda yeni yetmelik çağına giren, uyum ve öğrenme zorlukları gösteren çocuklara her yönden yardımcı olma zorunluluğu vardır. Önce çok mütevazı ve basit olarak belli okullarda kurulabilecek bu servisler zamanla yaygınlaştırılmalıdır. Böyle bir yatırımın ürünleri zaman içinde görülecek ve geleceğin daha büyük sorunlarını çok önceden önlemiş olacaktır.¹⁶

9) *Eğitim teknolojisindeki gelişmeler eğitim alanına yansımali, ezbercilik yerine öğrenme yollarını öğrenmeye daha çok ağırlık verilmelidir.*

Çağdaş öğretim ilke ve yöntemleri eğitim teknolojisindeki en son gelişmeleri sınıfa sokarak, öğrencilerin yapıcı, yaratıcı ve etkin bir kişilik geliştirip kendilerinin öğrenmeye katılmasını öngörmektedir. Öte yandan, bilgiler ve mahiyetlerindeki değişmelerle okul mimarisi, enformasyon ve iletişim alanındaki hızlı ilerlemeler öğretime ilişkin gelenek ve alışkanlıklarımızı da değişmeye zorlamaktadır. Bilgilerin birikimi ve ezberlenmesi yerine bilgileri öğrenme ve bilgi kaynaklarını kullanma alışkanlık ve becerilerini kazandırma yolları üzerinde durulmalıdır. Öğretim programları ve öğrenme hakkındaki yeni anlayışımızın hızla gelişen eğitim teknolojisi ile desteklenmedikçe başarıya ulaşamayacağı unutulmamalıdır.¹⁷

16. Bu hususta bkz: Rasim Bakırcıoğlu, **Temel eğitim ve ortaöğretimde rehberlik**, 1982. s. 37-48.

17. Eğitim Teknolojisi alanında öğretmenlerin iyi yetiştirilmeleri gereği için bkz: Unesco (codiesec), **Teachers Training in Educational Technology**, by Lazar Vlasceanu, Unesco Yayını, 1986. s. 37-47.

10) Okul yöneticisi ve öğretmenleri mesleki yönden teşvik edici yeni ve yaratıcı ödüller bulunmalıdır.

Her yıl her ilin başarılı öğretmenleri ile yılın en başarılı öğretmenini seçip ödüllendirmek çok önemli bir teşvik aracıdır. Ancak maaş ve görev yükseltmeleri, burs kazanma, yabancı ülkelere gönderilme, lojman tahsisi, yaz kampları, çocukların ücretsiz eğitimi vb. ödüllendirme ölçütleri de açıkça belirtilip bütün öğretmenlere duyurulmalıdır. Eğitimde sürekliliği sağlamak için öğretmeni bulunduğu yerde tutma, mahrumiyet bölgelerinde görev yapanlara emeklilik sürelerinde kısaltma, mahrumiyet zammı ve benzeri gibi özendirici tedbirler iyice açıklanmalıdır. Meslekte on yılını başarılı olarak dolduran öğretmenlerin günlük plan yapma, nöbet tutma ve denetimsel sorumluluklar, rotasyon, nakil, kamu taşıtlarından yararlanma gibi normal yükümlülükleri hafifletilmelidir. Bu teşvik ödülleri ve standartlarının tesbitinde öğretmenlerin görüşleri alınmalı ve bu yönde uygun araştırmalara girişilmelidir.

SONUÇ

Görülüyorki, temel eğitimimizin çeşitli temel sorunları vardır. Gün geçtikçe bu sorunları anlama ve bunlara çözüm önerileri getirmenin yolları aranmaktadır. Ortaya konan çözüm tekliflerini sadece birer başlangıç ve tartışma noktası kabul ederek bunlara karşı duyarlı ve bilinçli bulunduğu müddetçe çözümlerinin mutlaka bulunabileceği umulmaktadır. Zira ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik kalkınmamızda yetiştirilmiş insan gücünün, en önemlisi, demokraside her bireyin değerine önem verildiği gözönünde tutulursa temel eğitim alanında yapılacak milli bir seferberliğin başlatılması kaçınılmaz görünmektedir. Aynı şekilde, inanılmaktadır ki, okul öncesi, ilköğretim ve ortaokullarımızın sorunlarını çözmek veya azaltmakla çocuk ve gençlerimizin ileri kademede ki öğrenimlerine ve en önemlisi yurttaşlık eğitimlerine esas teşkil edecek temeller çok önceden atılmış olacaktır. Yarışmaya dayalı karmaşık bir dünyada milli birlik, savunma ve gelişmemizin temellerini de temel eğitim okullarındaki eğitimle atılacak ve en mutlu yarınlarımıza güvenle bakmış olacağız. Her şeyden önce bu konudaki inançlarımızla konuya ait sorunlarımızın anlaşılıp çözülmesinde bilgi ve tecrübelerimizin iyiye yönelmemizde rehber olacağını asla unutmamalıyız.

KAYNAKÇA

- Adem, Mahmut. **Eğitim Planlaması**, AÜEFY, No. 1 Ankara: Sevinç Matbaası, 1981.
Bakırçioğlu, Rasim. **Temel Eğitim ve ortaöğretimde Rehberlik** Ankara: Bakırçioğlu Yayınları. No. 2, 1982.
Başaran, İbrahim Ethem, **Temel Eğitim ve Yönetimi.**, AÜEFY. No. 112, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1984.

- Bursalıoğlu, Ziya. **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, AÜEFY, No. 107. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1982.
- Correa, Hector. **Analytical Models in Educational Planning and Administration**, New York: David McKay Co., 1975.
- Çilenti, Kâmuran. **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**, Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1984.
- Eğitim Teknolojisi**, Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1979.
- Demirtaş, Abdullah. "İlkokula Öğretmen Yetiştirme: Biçim ve Yaklaşımlar", **Öğretmen Yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarının Dünyü-Bugünü Geleceği Sempozyumu Bildiri Özetleri**, Gazi Üniversitesi (8-11 Haziran 1987). Beşevler, Ankara, 1987.
- Devlet Planlama Teşkilâtı, **Beşinci Beşyillik Kalkınma Planı: 1985-1989**. T.C. Başbakanlık DPT Yayınları, No. DPT 1974. Ankara. 1986.
- Ekşi, Oktay. "Eğitim ve Para" **Hürriyet** (25 Ocak 1988) s. 3.
- Ertürk, H. Selâhattin. **Türkiye'de Bazı Eğitim Sorunları Üzerine Düşünceler**, Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1986.
- Güçlüol, Kemal. "Eğitimimizde Bir Çıkmaz" **Güneş**, (17 Aralık, 1987). s. 9.
- Karagözoğlu, Galip. "Toplumda öğretmenlik Mesleğinin Yeri ve Önemi" **Çağdaş Eğitim**, 118 (Ocak 1987) s. 4-11.
- Koçer, H. Ali, "İlkokul öğretmenlerinin Yetiştirilmesi", (1923-1980) **Cumhuriyet Döneminde Eğitim** (MEB Yayını), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, s. 569-589.
- Küçükahmet, Leyla. **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, AÜEFY. No. 152, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1986.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **İlkokul Programı**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1968.
- OECD, **Organizational Problems in planning Educational Development**, Paris: 1966.
- Öz, Feyzi. "Okul Öncesi Eğitim" **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, (MEB Yayını) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, s. 235-258.
- Öztürk, Saygı. "Öğretmenlik Zorlaşıyor", **Hürriyet**, (29 Kasım 1987). s. 3.
- Tekışık, Hüseyin Hüsnü, Erol Karabıyık. **Milli Eğitimle İlgili Kanunlar**, Ankara: Üner Yayınları, 1986. "19 Yıldan Beri Değiştirilmeyen İlkokul Programı" **Çağdaş Eğitim**, 126, (Ekim 1987), s. 1.
- Vardar, İlhan "Kurtuluş Yolumuz", **Güneş**, (10 Aralık 1987). s. 7.
- Vlâscednu, Lazar. **Teacher Training in Educational Technology** Unesco (Codices) yayını, Bucharest, 1986.